

**Да праблемы лексічнай трансфармацыі пры перакладзе
тэкстаў сакральнага характару**

З усіх разнавіднасцяў міжмоўнага перастварэння пераклад Бібліі на беларускую мову вылучаецца сваім якасным адрозненнем, уяўляючы сабой у непасрэдным сэнсе вытлумачальнае данясенне шмат'яруснай змястоўнасці Свяшчэннага Пісання ў кожнай ячэйцы тэксту. У ім, да прыкладу, недапушчальнае так званае творчае перастварэнне, якое часта выкарыстоўваецца ў мастацкім перакладзе, што дазваляе параўнальным шляхам дасягнуць дастаткова аўтэнтчнага набліжэння да зместу арыгінала. Затое за строга літаральным узнаўленнем зместу ўнікальнай мовы біблейскага аўтэнтэтыка на тэкставым, лексіка-сінтаксічным, экспрэсіўна-рытмічным узроўнях тоіцца больш глыбінная творчасць -- гэта ў непасрэдным значэнні літаралізм усвядомлены, разгаданы, экзегетычны.

Адвольнасці, аднолькава як і ігнараванні тлумачальнага падыходу ў біблейскім перакладзе, з відавочнасцю пагражаюць прамым і мноствам ускосных пашкоджанняў тэксту, дзе правобразна, кампазіцыйна, спецыфічным біблейскім паралелізмам зместу звязана ўсё з усім. Гэтую правобразна-кампазіцыйную мову Бібліі, пры ўсім аб'ёме біблейскіх ведаў, належыць яшчэ разгадаць і вытлумачваць наступным пакаленням экзегетаў.

Паводле сучаснай агульналінгвістычнай тэорыі перакладу, цяжкасць перакладчыцкай творчасці абумоўлена ўзгадненнем некалькіх узаемасупрацьпастаўленых задач. Першая і вызначальная – пранікненне ў змястоўныя глыбіні арыгіналу, асабліва ўскладненае ў біблейскім тэксце яго экзегезай, другая – ідэнтыфікаванне, па магчымасці дакладна літаральнае перастварэнне яго адрознімі сродкамі новай (беларускай) мовы на ўсіх узроўнях змястоўна-фармальнай структуры. Канчатковым вынікам павінен атрымацца тэкст, які б успрымаўся “сваім” (беларускім) носьбітам мовы-ўспрымальніцы. Дасягненне адзінства такіх задач – вельмі цяжкая справа, менавіта таму сярод некалькіх (адзінаццаці) перакладаў новазапаветнага тэксту ніводны з іх не з’яўляецца эталонным (дасканалым), хоць кожны мае свае пэўныя станоўчыя моманты.

Пераклад з адной мовы на другую ў прынцыпе немагчымы без пэўных змен (трансфармацый). Сучасныя лінгвісты, якія распрацоўваюць тыпалогію перакладчыцкіх трансфармацый, адзначаюць, што аб'ектам перакладу з’яўляецца тэкст арыгінала, на аснове якога ствараецца іншы моўны твор – тэкст перакладу. Дасягненне перакладчыцкай эквівалентнасці (“адэкватнасці перакладу”), нягледзячы на разыходжанні ў фармальных і семантычных сістэмах дзвюх моў, патрабуе ад перакладчыка перш за ўсё “умения произвести многочисленные и качественно разнообразные межъязыковые преобразования –

так называемые переводческие трансформации – с тем, чтобы текст перевода с максимально возможной полнотой передавал всю информацию, заключенную в исходном тексте” [1, с.214].

Пераклад біблейскага тэксту мае сваю спецыфіку, таму што любы пераклад Бібліі адначасова з’яўляецца і яе тлумачэннем. Таму асноўным патрабаваннем да перакладу выступае экзегетычная дакладнасць, а не лінгвістычная эфектнасць. Для дасягнення гэтай дакладнасці закранаецца цэлы сувай няпростых гістарычных, тэалагічных, лінгвістычных і іншых пытанняў. Некаторыя даследчыкі новабеларускіх біблейскіх перакладаў адзначаюць схільнасць перакладчыкаў (А.Луцкевіча, Л.Дзекуць-Малея, Я.Станкевіча, Я.Пятроўскага, М.Мацукевіча, А.Клышкі, В.Сёмухі) да “ўпрыгожання” беларускага перакладу ў параўнанні з арыгіналам ці, наадварот, спробу перайсці на стыльва прыніжаны бытавы ўзровень” [2,с.155]. Безумоўна, перакладчыкі дэманструюць багацце і лексічную разнастайнасць беларускай мовы пры перакладзе біблейскага тэксту, аднак не заўсёды пры гэтым захоўваюць высокі стыль.

Пераклад В.Сёмухі з літаратурнага погляду – найлепшы. Аднак у ім назіраецца незвычайная свабода ў выбары лексікі ў кірунку канкрэтызацыі і звужэння семантычнага поля слоў. Хутчэй за ўсё гэта тлумачыцца імкненнем перакладчыка да максімальнай выяўленчасці і выразнасці перакладу. Так, В.Сёмуха у адным з урыўкаў Новага Запавету, у адрозненне ад іншых перакладчыкаў, замест слова *разбойнік* выкарыстоўвае лексему *грабежнік* (Евангелле ад Марка 14:48), тым самым звужаючы семантыку першага слова: “Тады Ісус сказаў ім: *як на грабежніка* выйшлі вы з мячамі і каламі, каб узяць Мяне” (пераклад В.Сёмухі); “І, адказваючы, Ісус гаворыць ім: “*Як на разбойніка* выйшлі вы з мячамі і палкамі, каб схапіць Мяне” (пераклад У.Чарняўскага); “І, азваўшыся, Ісус сказаў ім: “*Як на разбойніка* выйшлі з мячамі і каламі, каб схапіць Мяне” (пераклад А.Клышкі); “Тогда Иисус сказал им: *как будто на разбойника* вышли вы с мечами и кольями, чтобы взять Меня» (синодальный перевод).

На нашу думку, больш паэтычным з’яўляецца наступны пераклад Паслання апостала Пятра (1 Пятра 3:7), зроблены В.Сёмухам: “Гэтак сама і вы, мужы, абыходзьцеся разумна з жонкамі, *як з самым крохкім посудам*, і рабіце ім гонар як супольным спадкаемніцам”. Параўнайце: “Так жа і вы, мужы, у супольным жыцці лічыцеся разумна з жанчынай, *як з нетрывалай пасудзінай*, аддаючы гонар” (пераклад У.Чарняўскага); “Так же и вы, мужья, обращайтесь благоразумно с женами, *как с немощнейшим сосудом*, оказывая им честь” (синодальный перевод).

Слова *сосуд* (рус. – ёмкость для сохранения жидких и сыпучих веществ) у беларускай мове не мае лексічнага адпаведніка з тым жа значэннем, і таму яго пераклад як *посуд* ці *пасудзіна* памяншае стылістычную выразнасць выказвання; словы *крохкі* (*посуд*) і *нетрывалая* (*пасудзіна*) кампенсуюць гэты недахоп.

У.Чарняўскі, напрыклад, пры перакладзе аднаго з урыўкаў Евангелля (паводле Мацвея 23:37) лічыць мэтазгодным выкарыстаць у складзе параўнальнай канструкцыі назоўнік *кураводка* замест *птунка*, які

выкарыстоўваюць іншыя перакладчыкі. Слова *кураводка* мае больш вузкае значэнне, яго выкарыстанне з’яўляецца сведчаннем наяўнасці пэўнай лексічнай трансфармацыі – замены слова зыходнай мовы перакладу з больш шырокім значэннем словам мовы перакладу з больш вузкім значэннем.: “Ерузалім, ...колькі разоў хацеў Я сабраць сыноў тваіх, **як кураводка** збірае пісклянц сваіх пад крылы, а ты не захацеў” (пераклад У.Чарняўскага); “Ерузалім, ... колькі разоў хацеў Я сабраць дзяцей тваіх, **як птушка** збірае птушанят сваіх пад крылы, і вы не схацелі” (пераклад В.Сёмухі); “Ерусаліме, ...колькі разоў хацеў Я сабраць тваіх дзяцей, **як птушка** збірае пад крылле сваіх птушанят, ды вы не захацелі!” (пераклад А.Клышкі); “Иерусалим, ...сколько раз Я хотел собрать детей твоих, как птица собирает птенцов своих под крылья, и вы не захотели !” (синодальный перевод).

Такім чынам, супастаўленне выяўленых лексічных трансфармацый ў перакладах Новага Завету, зробленых У.Чарняўскім, В.Сёмухай, А.Клышкам, а таксама ў сінадальным перакладзе на рускай мове, сведчыць пра наяўнасць лексіка-граматычных змяненняў у тэксте пералічаных перакладаў. Гэтыя змены ў большасці выпадкаў неістотныя і не прыводзяць да скажэння сэнсу. Выкарыстанне розных моўных сродкаў у перакладных тэкстах і адначасовае захаванне сэнсавага напаяўнення гэтых тэкстаў сведчаць пра багацце беларускай мовы і яе здольнасць перадаваць любую інфармацыю.

Літаратура

1. Ржавуцкая, М.С. Трансфармацыі пры перакладзе мастацкага тэксту / М.М.Ржавуцкая // Улюбёны ў роднае слова: зб. навук. арт. / навук. рэд. П.А.Міхайлаў. – Мінск: БДПУ імя Максіма Танка, 2009. –С.213-216.
2. Сокалаў, Г. Беларуская мова як мова біблейскіх перакладаў /Г.Сокалаў // Канцэптуальныя пытанні развіцця мовы, літаратуры, мастацтва ў святле праблем адраджэння культуры і духоўнасці беларускага народа: зб. матэр. рэсп. навук. канф. /Мазыр: Мазырскі дзяржаўны інстытут, 1998. –С. 155-159.